

JURAJ JURAJEVIČ:

Dovški Bržot pripoveduje.

4. LUCIFERJEVE HLAČE.

I.

slabi, ponošeni vojaški obleki gre po beli cesti mladenič junak. Doslužil je vojaška leta, danes so ga odpustili iz službe in sedaj koraka po daljni poti v domače kraje. Trdo stopa in udarja zdaj pa zdaj jezno s peto ob tla. Pogled mu je teman, venomer se huduje in mrmra. Kadar imenuje po nemarnem svojega strogega kapetana, tedaj zaškrta z zobmi ter krepko zakolne. »Toliko časa sem služil pri vojakihi, pa moram iti v takih cunjah peš in lačen domov; ha, on je vsega tega kriv, strogi in krivični gospod kapetan, da bi ga le še danes sam hudobec pobasal!« zagodrnja srdito. In izpod sršenastih obrvi se mu zablisnejo črne oči tako sovražno, da se kar iskre krešejo. Ako bi dobil v takih trenutkih gospoda kapetana v roke, ne godilo bi se mu baš dobro; strgal in zmlinčil bi ga v silni togoti kot divja zver svoj plen.

Ko se tako huduje, ga sreča na beli cesti imeniten gospod, ki ga zaustavi in vpraša: »No, no! Kaj pa da si tako hud? Zakaj pa godrnjaš in preklinjaš venomer?«

»Kako bi ne bil hud, kako bi ne godrnjal venomer in preklinjal: toliko let sem zvesto služil pri vojakihi, pa moj strogi kapetan me pusti brez cvenka in žvenka v žepu žejnega in lačnega v teh beraških vojaških cunjah peš vračati se na očetov dom! Vrag naj vzame takega kapetana! Ko bi ga zdajle dobil v roke, nič bi ne pomišljal, premikastil bi ga in zmlél na drobno ko solnčni prah.«

»Nič se ne huduj več, ta je že prejel za to plačilo! Toliko ste ga kleli pri vojakihi, da ste ga ukleli, in zdaj se že kuha in peče pri samem Luciferju v peklú,« mu razodene imenitni gospod.

»Kaj je res zaguznil?« vpraša vojak presenečeno.

»Pravkar! Kap ga je nenadoma zadela na možgane, vpričo svoje sotnije se je zgrudil; in komaj so mogli misliti, kaj se je zgodilo, je že zgrabil in odnesel hudobec njegovo kosmato dušo v večni ogenj,« pripoveduje gospod.

»No, ta je pa vse eno prehuda zanj, tega pa mu ne bi privoščil,« meni vojak, ki ga je novica o kapetanovi nenadni smrti le potrla; zakaj veličanstvo smrti vsakega pretrese.

»Kar je, to je, zdaj se ne da več predrugačiti,« poudarja gospod, potlej pa vpraša: »Kam pa greš?«

»Sam ne vem, kam; domov me je sram iti, drugam pa zaenkrat ne vem,« odgovori vojak.

»I, pa pojdi k meni v službo, slabo se ti ne bo godilo in plača ne bo majhna,« reče zdaj imenitni gospod.

»Zakaj pa ne? Samo da mi dobro plačate,« mu vojak hitro odgovori. Toda kar na slepo srečo pa vendar ni maral iti, zato poudari: »Kakšen pa bo zaslužek?«

»Kakšen? Kakor hočeš sam. Eno leto boš pri meni služil, plačilo si izbereš pa sam.«

»Kaj bi pa delal pri vas?«

»Nič takega, da bi ne zmogel. Ne boš imel težkega opravka; drugega dela ti ne bom nalagal, kakor kuriti boš moral pod kotlom in jedel in pil boš, kar boš sam hotel in kolikor te bo volja.«

Vojak premišlja ali bi šel ali ne. »Delo bo lahko,« si misli, »jedi in pijače v izobilju in na izbiro, plače pa, kolikor bom sam hotel — raca na vodi — ta pa ni slabal.«

»No, ali greš k meni za leto dni za hlapca?«

»Dobro, grem!«

In segla sta si v roko.

»Samo vedno enako boš moral kuriti pod kotlom, ne premalo pa tudi ne preveč; toda rajši preveč nego premalo; torej — manj nikakor ne, bolj pa lahko, če že tako pride.«

Vojak je bil zadovoljen s tem pogojem.

»Pa še nekaj,« je pristavil imenitni gospod. »Vse leto ti je prepovedano obriti se ali počesati si lase; pa tudi striči in umivati se ne boš smel.«

»I, kakšen pa bom ob letu? Grd in umazan kakor cigan; lasje mi bodo segali dol čez ramo in brada se bo repenčila in krtovičila nad prsi ko stara metla, za strašilo vrabcem v prosu bi ne bilo primernejšega slamnatega moža od mene. To bo pa le malo čudno, ali ne?«

»Zato boš pa dobil za plačilo, kar si boš sam izvolil. Ako bi se pa čedil in si česal, strigel in bril lase in brado, kdo bi pa takrat kuril pod kotlom?«

»To je pa tudi res! No, dobro, velja, tudi ta pogoj sprejemem!«

»Pa še tole: Nikoli ne boš smel pogledati, kaj se v kotlu kuha. Ali si zadovoljen?«

»Pri vojakihi sem toliko časa služil, ni hudir, da bi enega leta ne prebil pri imenitnem gospodu,« si misli vojak ter prikima v znamenje, da je z vsem popolnoma zadovoljen, nakar odide z imenitnim gospodom v službo na njegov dom.

Dolgo hodita, težko že hodita, naposled le prideta na gospodov dom v veliko, lepo graščino. Na dolgem hodniku je bil v kotu vžidan

velik kotel, pod katerim je močno gorelo. Gospod mu odkaže ta kotel, rekoč: »Kar tukaj ostani pri temle kotlu; ne kuri manj, nego je sedaj zakurjeno, ne glej pa tudi ne v kotel, pa boš sprečen letos osorej, ko si boš izbiral plačilo.« Tako torej reče gospod ter odide po dolgem hodniku.

Komaj utihnejo koraki za gospodom, že prišepa star strežnik in se klanja pred vojakom: »Prosim, s čim vam naj postrežem? Česa želite, gospod vojak?«

»Česa želim? Jest in piti, kaj pa drugega! Pa kaj dobrega: kruha, vina in mesa! Dolga je bila pot, truden sem že in potreben okrepčila.«

Brž se zasuče šepasti strežnik in odhiti; pa komaj odide, že stopi drugi strežnik pred vojaka in ga vpraša, ako kaj ukaže. »Sem že ukazal, naj prineso jest in pit, pa kaj dobrega!« odgovori vojak. Skoro je bila na mizi pečena pura, suhih klobas tudi ni manjkalo in povitičic pa sladkega vina. Še tretji služabnik ga pride vpraševati, če še česa želi. Vojak se je že mastil z dobrimi jedili in pridno srkal sladko vince, zato odgovori: »Nič več!«

Dobro se je pokrepčal in dobro se je imel tudi poslednje dni, vse leto; zakaj dan na dan so mu stregli trije služabniki kakor ministru in mu donašali, česar si je pozelel. »Tako pa že pojde, tukaj mi ne bo sile!« se je smejal pa kuril pod kotlom venomer, a rajši malo bolj kot manj. Jedel in pil je tudi venomer, da se je že močno zredil.

Niso še minili trije meseci, ko je bil že tako rejen, da mu je obleka postala pretesna in je kar pokala na životu. Neobrita brada mu je krepko poganjala preko umazane srajce na prsih in bujni lasje so mu segali že globoko čez tilnik.

Sprva mu še mar ni bilo, da bi pogledal, kaj se kuha v kotlu; le kuril je, kolikor se je dalo enakomerno, no, premalo nikoli, rajši malo čez mero. Toda polagoma mu je začelo iti po glavi, kaj je v kotlu, da se že toliko časa kuha, pa še ni kuhano. Mikalo ga je, da bi pogledal vanj. Radovednost ga je že hudo imela, toda premagoval se je. Dolgo časa je nato še kuril pod kotlom, da ni pogledal vanj. Ko pa nekega dne tako kuri in kuri, misli, da mora biti pač že skuhan. Silno rad bi bil pogledal, kaj se kuha v kotlu. »Pa moraš vendar enkrat pogledati, kaj kuhaš v kotlu,« mu je rojilo v glavi in brnelo po ušesih. »Poglej, kaj se toliko časa kuha, da še sedaj ni skuhan!« mu je šepetal zavledljiv glas in ga silil, naj pogleda. Izkušnja je bila velika, radovednost nepremagljiva. Vojak ni več slušal gospodove zapovedi, naj ne gleda v kotel. Zravna se, prime za pokrov ter ga nekoliko privzdigne. Ni se mogel dosti načuditi, ko poškili v kotel. Kaj je zagledal notri? Samega hudega kapetana, ki ga je nekoč tako silno sovražil. V kotlu je čepel ubogi kapetan, ponižan in skesan, v silnih bolečinah.

»Kaj ste vi tukaj? Kako pa ste prišli, gospod kapetan, semkaj?«

»Sam ne vem, kako; za prazen nič sem bil obsojen in v ta kotel vržen. Pa zakaj kuriš, kakor da bi šlo za stavo?«

»Joj, kje pa sva prav za prav? Meni se ta kraj nekam čuden zdi.«

»Boš že še zvedel, ne boj se, še prej kot ti bo všeč; za zdaj pa hvali Boga, da še tega ne veš!« reče kapetan in pomoli glavo iz kotla.

Sumljivo pogleda vojak kapetana, pa ne reče ne bev ne mev, samo strmi nekaj časa tiho predse ter razmišlja, kar mu je ob prvem snidenju povedal imenitni gospod o stotnikovi nagli smrti in večnem pogubljenju. »Ali služim v peklu?« ... Kapetan ga zopet ogovori: »Nikar ne kuri tako hudo; lepo te prosim, da manj kuriš.«

Vojak ne odgovori nič. Za nekaj časa pa se mu zbudi staro, že pozabljeno maščevanje tako silno, da reče sam sebi: »Aha, zdaj si prišel v moje roke, ti hudirjev sin! Prej si ti mene pestil, zdaj bom pa jaz tebe; čakaj, zdaj ti navijem uro, da boš pomnil, kdaj si bil pod mojo oblastjo. Jaz ti pokažem, po čem je kri takega ptič!«

Kapetan je uganil te neizrečene grožnje. Uvidel je, da je ujet in prepuščen sirovi sili vojakovi, izročen na milost in nemilost njegovo. Toda kapetan je bil tudi zdaj še vojak od pete do glave, ki se ni bal ne trpljenja ne smrti. Ni prosil vojaka milosti, samo za pravico se je poganjal. Tudi sam ni poznal milosti pri vojakihi; bil je strog, a krivice ni delal nikomur. Bo li spoznal vojak pravico? Težko. Toda poizkusiti je kapetan vendarle hotel, da mu ne bi delal vojak krivice

in kuril čez zaslužen kazen pod kotlom. Reče mu torej: »Ne kuri odveč!«

Vojak tudi zdaj ne odgovori nič.

»Ne kuri čez mero, pa ti nekaj povem, kar ti bo v veliko korist.«

»No, kaj pa mi boste povedali?«

»Manj kuri, pa ti povem!«

»Bom videl, govorite!«

»Ko te ob koncu leta vpraša gospod, kakšno plačilo zahtevaš za vseletno službo, mu odgovori: ‚Ničesar drugega nego Luciferjeve hlače!‘ Če te dobiš, mu odvzameš vso moč ter pridobiš oblast nad Luciferjem in nad vsem njegovim bogastvom. Še enkrat ti rečem: Ko bo konec leta, ne zahtevaj drugega kakor Luciferjeve hlače.«

Zunaj je nekaj zaropotalo, vojak je zaslišal šum in hitro hojo.

»Manj kuri, ti rečem, če ne, boš ob hlače, če jih tudi ob letu prejmeš,« ga je še opozarjal kapetan, nato pa se skril v kotel, na katerega je vojak hitro poveznil pokrov. »Čakaj, poslej bom še bolj kuril kot doslej. Tudi ti si nam ubogim vojakom dobro kuril pri stotnji,« je izustil vojak jezno ter kuril silno, da se je vse kadilo in gorelo pod kotlom kakor v samem peklu.

Zdajci se prikaže imenitni gospod, ki je bil vzel vojaka v službo, in mu reče: »Ej, ti si pa v kotel pogledal, kaj?«

»Sem!« odgovori vojak skesano.

»Pa zakaj si privzdignil pokrov?«

»Mikalo me je, da bi videl, če je že kuhano.«

»Saj sem ti rekel, da ne smeš gledati vanj.«

»Vem, pa ne zamerite, nisem mogel strpeti, da bi ne bil pogledal, kaj se toliko časa kuha.«

»Ne bi smel! Prepovedal sem ti bil. Pa boš še?« — Vojak odgovori, da ne več in še pristavi: »Kuril bom pa že toliko, da boste zadovoljni z menoj.«

»Kar je res, je res, kuril nisi premalo in to je tvoja sreča. Ako bi ne bilo tako, bi ti zdajle sedel v kotlu, strogi kapetan tvoj bi pa kuril pod teboj in ne premalo, saj ga poznaš! Saj pravim, da je sreča zate, da nisi manj kuril, kakor ti je bilo naročeno, ampak še rajši bolj. Zaenkrat naj bo, to pot ti odpuščam.«

Po teh besedah imenitni gospod odide. Dolgo gleda vojak za njim in zdi se mu — kaj zdi? — saj prav dobro vidi, da ima imenitni gospod kopita na nogah, zadaj se mu pa krivenči dolg, kosmat rep in z glave mu gledata dva prava rožička... »Hudirja, v samem peklu sem, pri samem Luciferju sem v službi!« vikne in nekaj kakor mravljinci mu zagomazi po koži, dolgi lasje se mu zaježe na glavi, a v levi nogi začuti krč. Toda le za trenutek; nato pa trdo butne s peto ob tla in vse je zopet kakor prej. Vojak naloži iznova kuriva pod kotel in kuri in kuri veliko bolj, kakor je bilo treba, da kar cvrči v kotlu. In ves čas, kar je še služil pri tem imenitnem gospodu, pri samem Luciferju, je kuril rajši preveč kakor premalo.

Še nekaj dni in minilo je leto. Vojak je bil že ves sajast in črn kakor zamorec, saj se že leto in dan ni bil umil. Silni, neurejeni lasje so mu padali razkuštrani z glave po plečih kakor povodnemu možu; negojena, dolga brada, posvalkana in zmršena, zrasla z bujnimi brki, je štrlela navzdol in na obe strani kakor razdrto sračje gnezdo pod rogovilami visoke smreke. Obleka mu je visela le še v krpah na tolstem in umazanem životu.

Ko so še ti dnevi minili, se je prikazal zopet imenitni gospod ter rekel vojaku: »Dobro si opravljal službo leto in dan, rajši bolje ko slabše, danes pa je napočil dan plačila. Izvoli si torej, kar hočeš, pa ti dam in potem odideš po svojih potih.«

Vojak si je izvolil za enoletno zvesto službovanje — Luciferjeve hlače...

Imenitni gospod je osupnil, potem pa rekel, naj si izbere karkoli hoče, samo Luciferjevih hlač ne, teh ne more dati. Vojak je pa le tiščal: »Luciferjeve hlače mi dajte, pa je mir besedi!« Gospod se je branil: »Ne morem, kaj drugega si izvoli.«

»Vi ste obljubili: kar si izvolim, to dobim. Izvolil sem si Luciferjeve hlače in te hočem imeti.«

Še se je branil gospod: »Le zakaj ti bodo Luciferjeve hlače?« Ni rad dal teh hlač. »Le čemu ti bodo, te vprašam? Glej tam pet vreč

cekinov, celo kad biserov, čeber dragih kamenov: vse vzemi in še več ti dam, ako hočeš, samo Luciferjeve hlače mi pusti.«

Vojak ni odnehal: »Besedo ste mi dali, upam, da je ne boste snedli. Samo Luciferjeve hlače zahtevam in nič drugega.«

Zdaj mu jih je dal, toda s težavo in z veliko žalostjo. Vojak se zanje lepo zahvali, poslovi in odide.

S tistimi hlačami pod pazduho gre po ravni cesti dalje in dalje. Ko pride že daleč, se ustavi in ogleduje hlače. Take so bile ko druge. Nič posebnega ne opazi na njih. »Kaj mi hočejo te hlače? Škoda! Mar bi si bil denarje izvolil; pa zdaj je, kar je! Le kako bom živel poslej? Kapetan v kotlu ni resnice govoril,« mrmra sredi ceste vojak, potlej pa jezno vrže hlače na tla.

Brž stopi predenj tisti imenitni gospod, pri katerem je služil leto dni; nič ni vedel vojak, kdaj in odkod je prišel. Kakor bi se bil iz tal vzel, je vstal pred njim in moledoval: »Daj mi hlače nazaj! Dovolj, da jih poberem.«

Že se je sklonil, da bi jih pobral, ali vojak jih je že držal v roki in zavpil: »Ne dam! Če so vam toliko vredne, da me zalezujete zanje, so meni tudi.«

»Dam ti vse bogastvo zanje.«

»Ne dam! Kar poberite se!«

Pri tej priči se je zablistalo, in imenitnega gospoda ni bilo nikjer več.

Bodo južne sapice . . .

*Bodo južne sapice
dihale čez sneg,
to bo zima besna spet,
to bo krik in kreg.*

*Jug bo piskal: »Beži proč!« —
zima pa: »Ne grem!«
In nato srdito jug:
»Pa ti silo vem!«*

*Pa ne bo pomagal nič
zimi krik ne kreg,
hitel solnček bo v pomoč,
brž bo zbežal sneg.*

Danilo Gorinšek.